

Kalbos transformacinė galia lietuvių ir latvių (e)migracijos prozoje

LAURA LAURUŠAITĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Antakalnio g. 6, 10308 Vilnius

El. paštas laura@liti.lt

Straipsnyje aptariamas lietuvių ir latvių (e)migracijos literatūroje ryškėjantis emigrantų santykis su sava ir svetima kalbomis, per kalbą atsiskleidžiantis kultūrinių visatų nesuderinamumas ir skirtingų kultūrų (ne)dialogiškumas. Didelio ir mažo galios dinamika analizuojama pasitelkiant literatūros imagologijos įsivintas postkolonijinės galios prielaidas.

Raktažodžiai: šiuolaikinė emigracija, lietuvių literatūra, latvių literatūra, kultūrų konfliktas, rytų europietis, socializacija, galia, postkolonializmas, imagologija

Straipsnyje tiriama XXI a. lietuvių ir latvių (e)migracijos literatūrinė kūryba koncentruojantis į kalbos ir nesuskalbėjimo aspektus, kurie yra labai svarbus ir talpus (e)migracijos literatūros tyrimo kanalas, kol kas nesulaukęs deramo tyrėjų dėmesio. Iki šiol naująją lietuvių ir latvių (e)migracijos literatūrą bendrais bruožais yra tyrę mokslininkai Žydronė Kolevinskienė, Dalia Kuizininė, Ojaras Lamas, Martinis Kapranas ir kt.

Straipsnio tikslas – aptarti išvietintos kalbos problemą, kalbos funkciją, lietuvių ir latvių emigrantams bandant įsivietinti naujame kontekste, ir galios logiką, atsiskleidžiančią per kalbą, jos nemokėjimą ar neadekvatų mokėjimą. Keliami tokie uždaviniai: 1) išnagrinėti paradoksalius *lapsus linguae*, atsiradusius dėl tariamų žodžių skambesio analogijų; 2) aptarti vardo, įvardijimo motyvą kaip naujos tapatybės formavimosi prielaidą; 3) ištirti, kaip kinta kalba (ir „literatūrinės kalbos“ technika) ir ką jos kaita pasako apie kintančią emigranto savastį, individo savikūrą; 4) nustatyti, koku turiniu emigracijoje pasipildo kalbos normos ir kodai, kaip negebėjimas įvardyti, savo minties išreikšti negimtąja kalba sumenkina žmogaus (emigranto) funkcinę įtaką; 5) pagrįsti, kad kalba emigracijoje yra daug daugiau nei išorinis išraiškos matmuo, nes mokydamiesi naujos kalbos, emigrantai mokosi ir naujų socialinio taisyklių, o nesimokydami – desocializuojausi, lieka uždaroje savųjų bendruomenėje.

Tyrime remiamasi bendruoju postkolonijiniu galios principu ir jį integravusios literatūros imagologijos galios schema „savivaizdis–hetero įvaizdis“. Imagologijai kalba svarbi kaip dylantis etninio tapatinimosi ir identifikacijos su naująja šalimi mediumas. Lingvistinė raiška atskleidžia kintančias buvimo savimi ir tapsmo *Kitu* taisykles, „išvaizduojamą“ tapatinimosi su sava ir kita kultūromis prigimtį. Įvairiais lygmenimis atliekama kalbos analizė gali padėti identifikuoti tarp (e)migranto savivaizdžio ir jam priskiriamo hetero įvaizdžio atsiveriantį imagologinį plyšį, į kurį patekė lietuvių ir latvių (e)migrantai netenka reprezentacinės galios.

LINGVISTINIAI PARADOKSAI

Rašytojai pasinaudoja pagrindiniu savo įrankiu – kalba, siekdami atskleisti paradoksalių ir provokacinių kultūrų konfliktą. Skirtinga emigrantų ir vietinių kalba (e)migracijos kūryboje atsiskleidžia kaip du skirtingi ir nesutaikomi komunikacijos raiškos vektoriai. Kaip dažniausia forma nesuskalbėjimui pademonstruoti pasitelkiamas dialogas – dviejų viena kitos neperprantantių instancijų pokalbis.

Kalbos analizei daugiausia medžiagos teikia Paulinos Pukytės knyga *Bedalis ir labdarys*. Dvinarė pavadinimo konstrukcija yra metafora, atliepanti lietuvišką frazeologizmą „kieno valia, to ir dalia“, kuris apima ir socialines prasmes, pabrėžia galios santykį. Jis nurodo į neperžengiamą plyšį, poliariškumą tarp eksploatatorių ir pajungtųjų, pasinaudojant postkolonializmo retorika – dominuojančiųjų ir dominuojamųjų (*dominant vs dominated*), arba engėjų ir engiamųjų (*oppressor vs oppressed*), taip paneigiant bet kokią daugiabalsiškumo galimybę, bet kokius „įsivaizduojamus“ variantus tarp savęs ir *Kito*. Tačiau ši supaprastinta dichotomija yra ironiška, nes knyga kaip tik atskleidžia, kad tarp aš ir *Kitas*, tarp aukos ir autoriteto, egzistuoja išstis patirčių spektras – neartikuliuotas, tačiau perskaitomas tarp eilučių. P. Pukytė parodo, kad dialogas tarp skirtingų kalbų (kultūrų) apskritai sunkiai įmanomas, nes užsieniečiui emigrantų pasaulis nepažinus, egzistuojantis ne tik už kalbinio, bet ir apskritai už žmogiškojo ir tarpkultūrinio suvokimo ribų dėl politinių, ekonominių, socialinių, moralinių ir pan. slenksčių bei sienų.

Panagrinėkime pavyzdį, kuriame atsiskleidžia kalbinio paradoksalo išprovokuotos etninio ir politinio (ne)korektiškumo prasmės:

„ADVOKATAS

Tie liudininkai sako, kad jūs juos rasistiškai įžeidinėjote.

VYRAS A

Mes įžeidinėjom? Kaip mes juos įžeidinėjom?

Mes nieko jiems nesakėm! Kaip mes juos įžeidinėjom?

ADVOKATAS žiūri į savo aplanką.

ADVOKATAS

Čia sakoma, kad jūs šaukėte ant jų „black“.

VYRAS A

Ką? O ką tai reiškia?

MOTERIS

(*automatiškai*) Juodas.

ADVOKATAS

Apie jų odos spalvą sakėte. Juos tai įžeidė.

VYRAS A

Kaip, „bliak“? Aš net tokio žodžio nežinau! Kam man ant jų taip sakyti? Mes kitokių žodžių turim ant jų pasakyti...

Mes turbūt sakėm „bliat“. Nu keikėmės mes... (*juokiasi*)

Tai čia rasizmas?!

VYRAS A *suima rankomis nuleistą galvą.*

Tai ką man dabar daryti?“ [20, 103].

Iš pirmo žvilgsnio šis angliško spalvos žymens (*black*) ir rusiško keiksmazodžio (*bliat*) prasių prasilenkimas sukuria skaitytojui komišką efektą, bet teismo pokalbyje užkoduotas dramatiškas žaismingumas sykiu atskleidžia nesuskalbėjimo tragizmą,

pademonstruoja, kaip kalbos nemokėjimas sumenkina, socialiai pažemina ir įkalina, nes negalėdamas paaiškinti, teisiama negali apsiginti ir apginti savo žmogiškojo orumo. O britui (ADVOKATAS) rytų europiečio patirtis neapčiuopiama ir nepažini, rusiškų keiksmažodžių retorika jam nesuprantama. Nors pokalbyje dalyvauja abi kalbas mokanti vertėja (MOTERIS), ji yra tik techninė tarpin(ink)ė, nes verčia tik kalbą, bet neperteikia kultūrinės tradicijos ir posovietinio individo perspektyvos.

Elvyra Davainė knygoje *Airija: Tolima artima sala* aprašo socialinę situaciją (*social setting*), išprovokuotą žodžių *drugs* (narkotikai) ir *drugeliai* panašumo. Į emigrantų gyvenamą namą Dubline įsikrausto ukrainietis docentas Vladimiras su savo airiškų drugelių kolekcija, kurią kaupia moksliniais tiriamaisiais tikslais. Tarp kratos atėjusio atlikti policininko ir tame pačiame name gyvenančios lietuviškos emigrantės įvyksta tokio turinio pokalbis:

„Įėjęs į mažąjį Vladimiro kambariuką, prišoko prie kampe sugrūstų stiklainiukų, rūščiai dūrė pirštu į baltus popierėlius jų viduje, klausdamas, kas juose.

– Drugeliai, drugeliai, – lemenau tirtančiu balsu lietuviškai, karštligišškai stengdamasi atsiminti, kaip angliškai vadinasi tie prakeikti vabzdžiai. Mintyse regėjau vaizdą, kaip būsiu gėdingai deportuota, su antrankiais ir apsauga. <...>

– *Drugs?* – klausiamai pakartojo pareigūnas, pirštu krapštydamas stiklainyje esantį popierėlį“ [7, 84].

Šis dialogas pagrįstas žodžių žaismu, kuris peržengia kalbų ribas ir turi daug gilesnių galios resursų nei paprastas dviejų tautų atstovų nesuskalbėjimas. Perkelti į kitą kontekstą lietuvių ar latvių kalbų žodžiai gali visiškai pakeisti semantiką ir įgyti perversiškų prasmų. Kitokie signifikantai ne suartina, o išskiria, apibrėžia kitakalbį ne tik kaip lingvistinį, bet ir kaip etninį ir kultūrinį *Kitą*, perteikia jo patirties neišverčiamumą. Šiuo atveju *drugs* (narkotikai) ir *drugeliai* sulyginimas turi ir socialinių implikacijų, nes nesusišnekėjimas su britų policininku pozicionuoja lietuvius ir ukrainiečius kaip užsiimančius nelegalia veikla – kvaišalų laikymu. Negalėdama išsakyti gynybinių argumentų, lietuvė yra tik pasyvi žaidėja, psichologiškai ir socialiai silpna *bedalė*. Bekalbis – šiuo atveju beteisis subjektas, esantis už diskusijos ribų. Ši neteisybės situacija primena chrestomatiniu tapusį literatūros teoretikės Gayatri Chakravorty Spivak keltą klausimą: „Ar pavaldūs gali kalbėti?“ („*Can the subaltern speak?*“, 1993), tik šiuo atveju pavaldžiojo pozicijoje atsideria ne kolonizuota moteris, o kalbos nemokanti emigrantė.

Analogiškas prasmų prasilenkimas, paryškinantis rytų europiečio subordinaciją britams, įvyksta kitame P. Pukytės knygos pasaže supainiojus žodžius *cop* (policija) ir *cab* (taksi) [20, 101–102]. Galima spėti, kad britai automatiškai „perskaito“ rytų europiečių kalboje politiškai nekorektiškas arba su teisėsauga susijusias prasmes – *black, cop, drugs*, pasinaudodami savo išankstinėmis nuostatomis, kad emigrantai dalyvauja nusikalstamo pasaulio veiklose. Susiduria ne tik skirtingų kalbų, bet ir įvairių vertybių bei pažiūrų kontekstai. Ne taip išgirsti ir neteisingai interpretuoti žodžiai sykiu liudija, kad negalima automatiškai pakeisti vienos kalbos kita be semantinio nuostolio ar reikšmių prasilenkimo.

Latvių autorės Arijos Cinės „Tai yra baltoji mišrainė“ (*Zis iz ze Rasol*) yra kodinis pavadinimas, kuriame dėl nemokiškiškai ištartos angliškos frazės „this is the“ užfiksuota, kaip skirtingų kultūrų atstovai, bandydami susišnekėti, pasiklysta semantinėse džiunglėse, nes kultūrinės reišmės ne visada perteikiamos kalba. *Rasols* – latviškai „baltoji mišrainė“ yra vienas iš pagrindinių patiekalų, priskiriamų latviškos tautinės virtuvės paveldui. Šioje imituotoje (šveploje) angliškoje frazėje sujungta tautinė kulinarinė mitologija ir anglų

kalba rodo, kad neįmanoma perkelti nacionalinio paveldo į kitakalbį, kitakultūrį kontekstą. Kultūrinės tradicijos negali būti pritaikytos / suderintos, nes jos neturi bendrų vardiklių, viena kitai „nekalba“.

Tokių lingvistinių paradoksų invariantai, kylantys iš kelių kalbų panašaus skambesio ir sukuriantys nesusikalbėjimo situacijas, kartojasi ir kitose knygose. A. Cinės romane latvis įspėjamas nevartoti airių akivaizdoje latviško žodžio „šitas“, nes „<...> anglų kalboje du žodžiai, tariami šit [šūdas] ir as [subinė], yra labai grubūs“ [3, 119]. Vilis Lacytis vaizduoja konfliktinę situaciją tarp narkotikus pardavusių latvių ir suviduriavusių vokiečių, pasiūlydamas paradoksalų žodžių žaismą *diary* (dienoraštis) ir *diarrhea* (viduriavimas). Latviams nesupratus, ką reiškia „ištiko dienoraštis“ [piemetusies dienasgrāmata], vokiečiai pagalvoja, kad iš jų tyčiojasi, ir kėsinaisi latvius primušti [18, 123]. Šiuo atveju latviai nukenčia ne todėl, kad ne taip ištaria anglišką žodį, o todėl, kad jį ne taip išgirsta.

Dviejų kalbų (anglų ir rusų, anglų ir lietuvių) arba dviejų anglišų žodžių skambesio panašumas yra puikus pavyzdys, kaip literatūrinė raiška kūrybiškai panaudojama išvieto to individo patirties reprezentacijai. Suliejant dviejų kalbų žodžius persvarstomas kalbų binariškumas, nes svetimijoje kalbinėje terpėje galioja tik tos kalbos reikšmės. Neteisingai ištarti ir neteisingai suprasti žodžiai signalizuoja ir vietinių kultūrinę klaustrofobiją, ir baltų emigrantų lingvistinio neįgalumo sindromą: neadekvatų anglų kalbos mokėjimą, prastą tartį. Trūkstanti kalbos įgūdžiai apriboja komunikaciją, bet per kalbos signifikantus rašytojai identifikuoja visiškai kitą prasminę visatą – kultūrinį nesusikalbėjimą, kai kalbiniame akte prarandamos ne tik lingvistinės, bet ir aksiologinės, žmogiškosios reikšmės. Dažniausiai norėdami paryškinti, kad nesuprastas ar nesupratęs emigracijos personažas nėra visavertis kalbantysis subjektas, rašytojai pasirenka vertybinio atspalvio žodžius. Netekęs kalbančiojo subjekto įtakos, gebėjimo pasakyti, žmogus netenka savo kaip savarankiško ir laisvo individo veikmės. Jo asmeninė istorija lieka neveiksni, nes neperteikiama žodžiais, ir apskritai neįdomi svetimšaliui, turinčiam išankstinių kritiškų ir nepalenkiamų nuostatų.

KALBA KAIP SOCIALIZACIJOS TRUKDIS

Net ir asmenys, palyginti neblogai mokantys kalbą, kitakalbėse bendruomenėse susiduria su socializacijos kliūtimis. Latvė mergina varžosi skambinti pagal darbo skelbimą, nes nesupranta angliškos tarties, nors Aizkrauklės miestelyje dirbo anglų kalbos mokytoja [16, 23]. Lacyčio romano *Lačplēsis tremtyje* veikėjai kritinėje situacijoje neskambina greitajai, nes nekalba angliškai:

„Sakau tau, Čušai, žmogau mielas, skambink 999, o ne man, jei jau Pavelas mėlynas ir nekvėpuoja, jam deguonis brangus. Oi, oi, aš varžausi angliškai kalbėti. Sakau – pas tave žmogus miršta ant kilimo, o tu man skambini pasipasakoti apie savo kompleksus. Nu nieko, teko pačiam rinkti 999 ir aiškintis su mergina centrinėj. Aš jai – čia elektrikas gavo šoką ir voliojasi ant žemės. Ji – jūs patikrinkit pulsą, prašau. Aš sakau – negaliu, jis Bentkrose, o aš Naitsbridže. Ak taip, tai kaip tada jūs tą elektriką iš taip toli matot? Ar jis jums tamsoje šviečia nuo šoko?“ [16, 47].

Šis fragmentas atskleidžia, kad patikima subordinacijos raiškos forma gali būti pajuoka, pasityčiojimas iš nukentėjusiojo ir iš skambinančiojo. Operatorė šiame fragmente parodyta kaip aukštesnysis subjektas, kuris nustato galios taisykles. Ji vadovaujasi išankstine nuostata, kad elektriko (juodadarbio), o juolab užsieniečio, gyvybė nėra lygiavertė brito gyvybei.

Analogiška situacija, kai nevisavertė emigranto naratyvinė perspektyva subordinuoja kalbantį ir iškelia pagalbos linijos darbuotoją, aptinkama P. Pukytės knygoje:

- „Mano vyrą sumušė, jis visas kruvinas, atvažiuokit greičiau!
- Kaip pavardė?
- Marcinkevičius.
- Maskevtis?
- Marcinkevičius.
- Nekevišis?
- Mar-cin-ke-vi-čius.
- Mersintevikis?
- MAR-CIN-KE-VI-ČIUS.
- Gal galit paraidžiui pasakyti? <...>
- Supratau – Makevikis. Vyro tokia pati pavardė?
- Tai čia vyro, čia vyro!
- Klausiau jūsų pavardės. Tokia pati pavardė?
- Taip, Marcinkevičienė.
- Tai ne tokia pati?
- Tai čia tik galūnė, tik galūnė, čia ta pati, tiksliau, tokia pati, bet galūnė kitokia.
- Tai tokia pati ar kitokia?
- Truputį kitokia.
- Gal galit paraidžiui pasakyti?
- Rašykit tokią pačią! Greičiau gi atvažiuokit, jį sumušė, sumušė! <...>
- Koks jūsų adresas?
- Favcit roud.
- Ką?
- Fakit... Fakvit – <...>
- Greičiau, greičiau, važiuokit greičiau, jis nugriuvo, jis jau be sąmonės!
- Kaip mes galim atvažiuoti, jeigu nežinom kur?“ [20, 21–22].

Šie pavyzdžiai parodo kalbinio išvietinimo neveiksnumą, kai atsisakoma savosios kalbos aplinkos, o kitakalbėje aplinkoje sava kalba tėra mirusi ženklų sistema, nebete-kusi savo svarbiausios komunikacinės, informacinės funkcijos. Pastaruosiuose dviejuose pavyzdžiuose kalbos mirtis metaforiškai prilyginama žmogaus mirčiai, o pati mirtis pa-rodoma kaip beprasmė, neįvykusio kalbinio akto pasekmė ir dėl to instrumentalizuota, netekusi ontologinio turinio.

Dabar panagrinėkime kalbą kaip bene svarbiausią telkimosi ir įsivaizduojamo tapati-nimosi principą. Vietinės kalbos mokėjimas emigracijoje užtikrina geresnę darbo vietą ir darbo teises, o nemokėjimas apriboja ne tik darbinę, net ir buitinę socializaciją ir sąvei-ką, užprogramuoja darbuotojus beteisiškumui. Reprerentacinio bežadiškumo, tylos tema svarstoma Andros Manfredės romane „Tėviškėlė“ (*Dzimtenīte*): latvių moterys „nebylios kaip žuvys“ [19, 23], kurias fasuoja Škotijos fabrike. Negebėjimas prabilti emigracijos li-teratūroje perteikia gilesnes netekties ir paniekintos asmenybės temas: neturėdamos nuo-savo balso, moterys stokoja saviraiškos, įtakos ir vertės. Nekalbantis, bežadis subjektas visada yra pasyvusis socialinis dėmuo. Per Kalėdas bendraudama per pokalbių programą *Skype* su Latvijoje likusiu sūnumi, A. Manfredės veikėja perteikia savo nevilgtį verksmu, o Karinos Johannisson teigimu, „[k]artais atrodo, kad verksmas – tai kalbėsena, stokojant

kitokio kalbėjimo būdo“ [14, 215]. Pritrūksta net savosios kalbos žodžių, nes palikusi vaiką motina neranda, kaip jam pasiteisinti.

Unės Kaunaitės romano *Žmonės iš Alkapės* veikėja Emilija, bandydama papasakoti apie Lietuvos Nepriklausomybės atgavimą juodaodei kambariokei iš Ganos, grumiasi su anglų kalba ir jaučiasi įkalinta jos žodžių:

„Kaip angliškai ...kareivis? Susirėmimas? Mitingas? Žodžiai dingo lyg užmūryti plytų siena – žinojo, kad jie yra, ir net nujautė jų formą, kartais pro plyšius pamatydavo kokią raidę ar atsikišusią galūnę, bet nevaliojo tos sienos sugriauti. Tifanė stebėjo ją didelėmis akimis, kantriai kęsdama jos mykimą ir vaizdingus rankų mostus. Nebuvo tikra, ar įmanoma iš to žodžių kratinio ką nors suprasti, jau nekalbant apie galimybę pajusti tų žodžių svarbą, tenorėjo kaip nors užbaigti šį pasakojimą ir daugiau neprasižioti. <...> Įsivaizdavo save mažu paukšteliu narvelyje, tik grotos buvo ne metalinės, o supintos iš žodžių“ [15, 28].

Dėsninga, kad žodžių pritrūkstama bandant svetimtautei papasakoti svarbų Lietuvos istorijos epizodą. Negalėjimas pasakyti kartu rodo ir konfliktą tarp Emilijos vidujybės, istorinės praeities, kuri išreiškiama tik sava kalba, ir išorinio kitakalbio pasaulio, turinčio kitokią istorinę patirtį.

Nemokėdami kalbos lietuviai ir latviai pasilieka pradinėje emigracijos stadijoje, negeba išsiveržti iš socialinės izoliacijos. Jie lieka užsisklendę savo kalbinėse bendruomenėse, suformuoja „miestus mieste“ ir iš tiesų gyvena uždaroje visatoje, kurią kultūrologas Leonidas Donskis yra pavadinęs „sotaus geto aplinka“ [9]. Šie „kapsuliniai“, kaip juos įvardija rašytoja Zita Čepaitė *Emigrantės dienoraštyje*, naujoje rezidencijos šalyje susikonstruoja sau tam tikrą pakaitinę tėvynę, įskaitant ir kalbinį universumą:

„Jie į išsiniuotą būstą atsikrausto ne tik su vaikais ar tėvais, bet su visa gimine ir draugais. Viską, ką užgyveno Lietuvoje, jie be didesnių pakeitimų perkelia į Londoną ar kokią kitą Anglijos vietovę ir tarsi kapsulėje tūno tame pačiame draugų ir giminių rate, iš jos išlįsdami tik į darbą ar maisto parduotuvę. Jų gyvenimuose bemaž niekas nepasikeitė – kaip Kelmėje, taip ir Londone“ [5, 12–13].

Kalbinė ir socialinė plotmės labai susijusios, nes nesimokydami šalies donorės kalbos jie neturi galimybės visateisiškai įsitraukti ir tiesiogiai priartėti prie *Kito*, perprasti jo požiūrį, vertes ir lūkesčius. Nemokant kalbos emigranto įsivietinimo projektas yra pasmerktas žlugti.

Vis dėlto per kalbą rašytojai paliudija artumą su sava ir kitomis socialinėmis grupėmis. Analizuojamų romanų tekstuose skleidžiamas *rytų europiečio* tapatumas yra pagrįstas ne tik bendros kolektyvinės atminties ir panašių istorinių išgyvenimų, bet ir lingvistiniu pagrindu. Aleksandros Fominos romane *Mes vakar buvom saloje* kaip svarbus socialinės santalkos ir identifikacijos veiksnys, užtvirtinantis bendrystės jausmą, funkcionuoja rusų kalba: „paskutinių sovietinių vaikų“ kartos atstovė Ūla, čiauskėdama rusiškai su bendradarbe Tania iš Ukrainos, jaučiasi saistoma su ja ypatingų simbolinių ryšių. Imagologijos praktikai taip pat pripažįsta, kad individai ar jų grupės, vienijami kalbos ir bendros socialinės atminties, gali būti laikomi *Kitu* tik sąlygiškai, tik tam tikru lygmeniu [22, 58]. Bendras (po)sovietinis tapatumas apibrėžia ir latvių autoriaus Lacyčio romano „Strojka su vaizdu į Londoną“ (*Strojka ar skatu uz Londonu*) personažus, atvykusius dirbti į Londono statybas iš Rytų Europos. Bendraudami rusiškai su panašios patirties dalininkais, veikėjai patiria mažesnę psichologinį slenkstį.

KALBINĖS RAIŠKOS PRIMITYVĖJIMAS LITERATŪROJE

Literatūrinę techniką, kai į tekstą įterpiami kitakalbiai žodžiai, multikultūrinių studijų atstovė Satoko Inoue vadina lingvistiniu sienų peržengimu (*lingvistic border-crossing* arba *lingvistic transborder*); ji padeda aprašyti bešakniškumą (*rootlessness*) ir demitologizuoja gimtąją kalbą, daugeliui išeivių buvusią kultūrinio identiteto simboliu [12, 74]. Sprendžiant iš daugėjančių tokių sienų peržengimo pavyzdžių šiuolaikinėje lietuvių ir latvių (e)migracijos prozoje, kalbos kaip kultūrinio identiteto simbolio funkcija tolydžio menksta.

Tokią kryptį programiškai deklaruoja Gabijos Grušaitės romano *Stasys Šaltoka: vieneri metai* tekstas, kuriuo ji nori parodyti, kad vienos konkrečios kalbos kontekstas jai yra per daug uždaras, todėl ji kaip tik siekia plėsti gimtosios kalbos ribas, įtraukdama į apyvartą angliškus žodžius. G. Grušaitė pokalbyje yra prisipažinusi, kad yra prieš kalbos norminimą ir neieško savo tapatybės įprasminimo kalboje (1). Jos romane bene pirmą kartą (e)migracijos literatūroje taip plačiai aktualizuojamas medialektas – socialinių medijų kalba, į kalbos audinį įsiskverbia nekursyvinamos ir neaiškinamos angliškos frazės, grotazymės:

„Kurį laiką žiūriu pro langą.

Through blood and dirt and hate, let our silver glitter shine #miamistaystrong #rememberingliam

Prisegu Liamo draugo nuotrauką.

Tweet“ [11, 30].

Slengo, žargono ir vulgarybių vartoseną, nešvankybių perprodukcija labiausiai išsiskiria V. Lacytis, kuris savo knygoje reprezentuoja autentišką statybininkų socielektą. Kapota, skurdi kalba, raiškos primityvizmas, vulgarūs ir grubūs žodžiai padeda suteikti matmenis socialiniam emigranto juodadarbio portretui, apibrėžti jo gyvenimo ir darbo aplinkybes – tai paprastas, dažnai neišsilavinęs žmogus iš posovietinės Latvijos. Kai kuriuos slengo žodžius autorius paaiškina išnašose, kartais atskleiddamas ir žodžio etimologiją, kuri dažnai būna susijusi su TSRS istorinėmis realijomis. Kadangi V. Lacytis yra baigęs antropologiją (kaip ir G. Grušaitė), spėtina, kad jis irgi turi antropologinį tikslą – atskleisti vieno socialinio suoksnio, šiuo atveju posovietinių statybininkų, gyvenančių emigracijoje, profesinę kalbėseną. Marius Ivaškevičius dramoje *Išvaymas* „run-kelišką“ emigrantų juodadarbių socialinę kilmę taip pat pabrėžia autentiška šnekamąja nenormine leksika, primityvia kalbine raiška.

Svarbus darbininkų sluoksnio žymiklis yra žemosios leksikos lygmeniui priklausantys rusiški keiksmazodžiai. Jie gali būti vienijančiu „savųjų“ (t. y. posovietinio bloko atstovų) lingvistiniu signalu ir atpažinimo ženklu. Bare akimirksniu reaguojama į rusišką keiksmazodį – atsisukę vyrukai „galėjo būti ir ukrainiečiai, baltarusiai, čekėnai ar estai – kas tik nori iš buvusios Sovietų Sąjungos. Arba lenkai, čekai ir net serbai, nes rusų

- (1) Interviu G. Grušaitė teigia: „Kalbos „taisyklingumas“ yra primetamas. Jis neatspindi mūsų tikrosios kalbos, to, kaip šnekame iš tikrųjų. Ir tai nedemokratiška. Norėjosi parašyti knygą kalba, kuri yra čia ir dabar. Juk kalba yra ir istorinis dalykas. Manau, po 5–10 metų kalbėsime kitaip. Norėjau, kad knygoje išliktų antropologinis tekstas, parodantis šiandienę kalbą. Grįžę prie jo sakysim: „Štai 2017-aisiais žmonės taip kalbėjo, kaip juokinga.“ Kalba keičiasi, ji nėra statiška. Jos nereikia valyti, kaip tik reikia palikti ją tokią, kokia yra. Jeigu galvosime, kad viską, kas iškrenta iš normos, reikia dėti į kabutes, kalba bus medinė“ [11].

keiksmožodžių sklaidos laukas buvo gerokai didesnis negu Sovietų Sąjunga vadinta teritorija ir daug tvaresnis, negu prieš dvidešimt metų žlugusi valstybė“ [6, 50].

Įpindami anglicizmų rašytojai fiksuoja ir gimtųjų kalbų atrofiją emigracijoje, jų primityvumą. Per ribotą komunikaciją paliečiamas svarbus santykių paviršutiniškumo aspektas, kai skirtingų tautybių žmonės, gerai nemokantys tarpinės kalbos, bendrauja tik lakoniškomis arba dvikalbėmis žinutėmis, fragmentiškais sakiniais: „mums reikės *massive bed*“ [2, 29], bandydami išprausti savo patirtį į užsienio kalbos, kurios gerai nemoka, rėmus. Reikšmių nepakankamumas apriboja sklaidos, veikimo laisvę, kalbinis filtras neleidžia ištransliuoti norimos žinutės arba ją suprimityvina (2).

Lietuviai emigracijoje ne tik kalba, bet jau ir mąsto kelių kalbų mišiniu [15, 147] arba kalba svetimomis konstrukcijomis: „Vidurnaktį turėsim mišias“ [15, 79]. Ir tikrovė, ir savastis praranda tolydumą, nuoseklumą, kalbų maišymas sukelia vidinę maišatį, dezorientuoja. Kalba tampa neadekvati žmogaus savasčiai, neišreiškia individualaus suvokimo, tai, ką Baumanas vadina neatitikimu tarp reprezentacijos ir komunikacijos [1, 49].

Svarbu aptarti ne tik pačių emigrantų, bet ir jų vaikų kalbos eroziją. Per emigracijoje augančių vaikų kalbėjimą pramaišiu dviem kalbomis pabrėžiama komplikuota dvikultūros tapatybės raiška, tačiau paprastai nusveria ne motinos gimtoji, o gyvenamosios vietos kalba ir kultūra. Dažniausiai fone atsiduria močiutė kaip priekaištas, tačiau nebe saitas: „Mažasis zyzia, kad nenori pas močiutę į Latviją, nori namo. Mama ramina, kad močiutė labai, labai jo laukia, bet jis tik zyzia. Pusė sakinio angliškai, pusė latviškai. Ir dar su akcentu. Jie jau atgal niekada nebevažiuos, ne taip kaip aš. Ką jie čia pametė“ [19, 103]. Atrofuojantis kalbai nustoja galioti ir nacionalinės, geografinės ir tautinės traukos argumentacija.

Audronės Urbonaitės romano *Cukruota žuvis* veikėja su svetimomis kalbomis susiduria, augindama ir auklėdama lietuvių sūnaus ir kinės atžalą – anūkę Yeping, kuri pradeda mokytis lietuvių kalbos nuo slengo žodžių *žiau-riai* ir *ne-re-a-liai*. Užsieniečio išmokta lietuvių kalba niekada nebeturės analogiškos reprezentacinės galios, o dviląstė (dvikalbė ir dvikultūrė) tapatybė bus tokia pati oksimoroninė samplaika kaip ir kulinarinis pavadinimo įvaizdis – cukruota žuvis. Yeping tėvo lietuvių mobiliojo telefono kalba yra kinų [23, 20]. Per mobiliąją kalbą svarstomas lietuvių išitraukimas į pasaulio tinklą ir civilizacinis *didelio* ir *mažo* konfliktas: didelė kalba (kinų) atskleista kaip įgalinanti, o maža (lietuvių) – kaip apribojanti.

ASMENVARDŽIO PERFORMATYVUMAS KAIP TAPATYBĖS KISMO PRIELAIDA

Svetimos kalbos terpėje reikšminis yra vardo ir pavardės modifikacijų klausimas, nes asmenvardis yra vienas svarbiausių savasties ir identiteto žymiklių, vizitinė kortelė, koduojanti pagrindinius duomenis apie jo nešiotąją. Savasties transformacija gali būti dvikryptė: vienu atveju *Kito* pasiūlytos vardo modifikacijos inspiruoja tapatybės kaitą

- (2) Čia pravartu prisiminti George'o Orwello distopiją *1984*, kurioje jis aprašė pranašišką naujakalbės (*newspeak*) projektą, įgyvendinamą laipsniškai perrašant žodynus (vienuolika pataisytų oficialiojo žodyno leidimų). Nuoseklus kalbos paprastinimas, atsisakant niuansuotų „archajinių“, „eretiškų“ žodžių, dviprasmybių ir sudėtingų gramatinių konstrukcijų, tampa ideologinės ir psichologinės manipuliacijos žmonių sąmone metodu ir visuomenės primityvinimo įrankiu. Naujakalbės veikimas pagrįstas principu: kai neegzistuoja reiškinys, veiksma ar daiktą pavadinantis žodis, neegzistuoja ir pats reiškinys, veiksma ar daiktas. Lietuvių rašytojas Marijus Gailius distopijoje *Oro* (2018) priartina šią temą prie emigracijos problematikos – vaizduojami mentališkai supaprastėję paskutinės kartos reemigrantai iš Londono, ateities visuomenėje bendraujantys anglicizmų prisodrinta naujakalbe.

(primestas hetero įvaizdis), kitu atveju vardas keičiamas savanoriškai, kad geriau atspindėtų naują tapatybę (savivaizdis). Abiem atvejais probleminama (ne)atitiktis tarp vardo ir juo pavadintamo subjekto, asmenvardžio kaip asmenybės įpakavimo svarba ir jo poveikis žmogaus vidinei organizacijai ir savasčiai. Vardas yra „įsivaizduojamas“ tapatybės matas ir mastelis.

Įdomu pasigilinti į lietuvių ir latvių emigracijos rašytojų slapyvardžio pasirinkimą verčiant kūrinius į kitas kalbas arba rašant kitakalbei auditorijai (3). Rašytojai žaidžia ir pasirinkdami savo kūrybinius slapyvardžius. Užsieniečių auditorijai adaptuotas Vilio Lacyčio romano variantas išleistas angliškai slapyvardžiu William B[loody] Foreignerski. Viena vertus, William yra angliškas Vilio vardo atitikmuo, kita vertus, šiame varde koduota ir britiškumo, ir kilmingumo esencija, nes nuo XI a. Anglijos karališkosios dinastijos vyriškoji atšaka vadinosi Viljamaus, o princas Viljamas iki šiol yra viena reprezentatyviausių Didžiosios Britanijos figūrų. Apibūdinimu Bloody Foreignerski (*bloody* – prakeiktas, Foreignerski – nuo angl. *foreign* – svetimas, užsienietis) koketuojama su britų išankstiniais nusistatymais atvykstančių imigrantų atžvilgiu. Toks vardo pasirinkimas suplaka du diametraliai priešingus statusus – nuo paties aukščiausio ir prestižiškiausio valstybėje galios vaidmens – monarcho – iki pačios žemiausios visuomenės pakopos – socialiai menkinamo ir šalyje nepageidaujamo emigranto, marginalo, autsiderio. Į romano pavadinimą įterptas rusiškas žodis „strojka“ rodo statybose dirbančiųjų geografinę priklausomybę buvusiame sovietiniam blokui.

Vieni veikėjai kitokį vardą pasirenka savanoriškai, kitiems jį bandoma primesti per jėgą. U. Kaunaitės *Žmonės iš Alkapės* personažas Aidas Kranklys yra archetipinis pavyzdys, kaip turint stiprias vidines nuostatas ir tvirtą vertybių sistemą galima ir svetur išlikti savimi. Reikia atkreipti dėmesį, kad jis neįsivina savo vardo modifikacijų, iš jų tik pasijuokdamas: „[P]asiūlyti variantai pralinksmindavo net niūriausią dieną. Per ketverius metus pabuvo ir Eidžiu, ir Adže, ir kuo tik nori“ [15, 18]. Lietuviškas asmenvardis veikia kaip apibendrintas lietuviškumo matas, britiško neapalaidumo skydas. Vienintelė, sugebanti ištarti jo lietuvišką vardą be akcento, yra čekė Barbora. Galima spėti, kad per šį lingvistinį ėjimą pabrėžiamas ir socialinis rytų europiečių solidarumas, išreiškiamas psichologinis bei emocinis artumas, nes kaip tik Barbora tampa Aido mergina. Pačiame varde Aidas, reiškiančiame garso refleksiją, koduotas tapatybės atašaukos, signalo atsimušimo, grįžimo į pirminį šaltinį reikšmės. Išties pabaigęs bakalaurą studijas Britanijoje Aidas nusprendžia grįžti į Lietuvą.

Priešingoms ideologinėms nuostatomis atstovauja vyresnėlis Aido brolis Kristijonas Kranklys, kurio vardo ir pavardės skambesiu žavisi lietuviai, bet užsienyje šis vardas jį apsunkena. Jis pats norėtų vadintis „tiesiog Tomu“, o vietiniai jį vadina Chris. Šis trumpinys reguliuoja ir normina jo tapatybę. Nors Kristijono varde užkoduota tyli užuomina į Kristijoną Donelaitį, suponuojanti senos ir tvirtos giminės įvaizdį, tačiau šiuolaikinio žmogaus atsainus požiūris paaština įtampą tarp vertybių:

- „O esi matęs mūsų giminės medį? – paklausė nei iš šio, nei iš to, ir Kristijonas nesuprato minties šuolio. Kišenėje sujudėjo telefonas.
- Kranklių? Ne, – išsitraukė. Šarlotė. *Ar jau nukankino baisesis Škotijos oras?* – O mes tokių turim?
- Senelis turi. Pats pirmas vardas iš tūkstantis septyni šimtai aštuoniasdešimt devintųjų.

(3) Angliškai prieinamos trys naujosios emigracijos autorių knygos: Tomo Kreicbergo (Tom Crosshill) romanas *The Cattle Express: A Tale of Wall Street and Siberia* (2016), parašytas angliškai ir išleistas Amerikoje, Vilio Lacyčio (William B. Foreignerski) *Stroika with a London view* (2016), išleistas Didžiojoje Britanijoje, ir Gabijos Grušaitės *Cold East* (2018), išleistas Malaizijoje.

- Oho, senas, – Kristijonas atidarė atsakymų langą.
- Žinai, koks tai vardas?
- Nu? – Aido klausėsi viena ausim. *Eidamas galėjau atsigulti ant vėjo. Ką tu veiki?*
- Kristijonas Kranklys.

Kristijonas pakėlė akis. Jam niekas niekada to nesakė. Išsiuntė žinutę.

- Geras, reiks kada pasižiūrėti, – gurkštelėjo alaus. – Koks čia alus? [15, 221].

Taip nutiesiama gija tarp šiuolaikinio emigranto Kristijono ir giminės pradininko Kristijono, gyvenusio XVIII šimtmečiuje. Tačiau jis susitelkęs į paviršutinišką dabarties aki-mirką, anglišku žinučių rašymą britei žmonai, o ne į amžius siekiančią Kranklių giminės atmintį. Santykis su broliu formalus ir instrumentiškas, nes Kristijono emocijos ir intencijos nukreiptos į telefoną, o ne į tęstinį įsipareigojimą šeimai. Taip jis atsižada savo ištakų ir pademonstruoja, kad kalba, kaip ir tėvynė, jam nebėra tapatybės resursai, jis laiko savo gimtąją vietą atsitiktinumu, o ne likimu. Technologijų kalba (telefonas) ir vartotojiškumo kalba (alaus rūšis) užgožia ir istorinę, ir tikrąją, autentišką, būtį. Taigi jis atsiriboja nuo egzistencinių problemų. Kristijono požiūris atspindi simptomišką ne tik emigranto, bet ir apskritai žmogaus būties pasaulyje transformaciją, kai prijungtis prie telefono tinklo darosi svarbesnė negu prijungtis prie protėvių rizomos.

Tai, kad tėvynė ir praeitis jam nebeturi kultūrinio ar šeimos paveldo reikšmės, rodo radikalus užmojis panaikinti savo giminės pavardę ir perimti britišką sutuoktinės pavardę Northman, o vardą susitrumpinti iki Chris. Britiška žmonos pavardė jam yra būtina norint įgyvendinti karjeros ir šeimos ambicijas, ir tai įmanoma tik anapus gimtosios kalbos ir be jokių nacionalinių sentimentų. Kristijono ir Aido asmenyse galima išskirti du susijusius, bet savo esme priešingus įsivietinimo procesus: įsivaizduojamą įsivietinimą (*imagined place-making*) ir patirtinį įsivietinimą (*experienced place-making*) [21, 74]. Kristijonas sėkmingai atiskiria nuo gimtinės kūno ir realiai įsivietina Anglijoje, susikurdamas naują tapatybę, o Aidas viduje vis tiek lieka lietuviu.

Rašytojas Alvilas Bergas pademonstruoja, kaip asmenvardis Andris pritaikomas prie užsienietiškos kalbinės sistemos reikalavimų ir laipsniškai virsta į Rio, kartu su vardo kaita vyksta ir žmogaus vidinė metamorfozė: Andris – Andrio – Rio [2, 11]. Tripakopė vardo modifikacija rodo, kad Andris patiria save performatyviai ir sulig kiekvienu nauju vardo variantu įgyja šiek tiek kitokią savasties formą, toldamas nuo latviškumo ir artėdamas prie idealizuoto ispaniškumo. Vardas veikia kaip lygmatas, nivelyras, suvienodinantis žmogaus tautines ypatybes su kontekstu, galutinai išlaisvinantis iš diskurso, apibrėžiančio labiau individualizuotą nacionalinį identitetą. Kita vertus, panaudotas lingvistinės ekonomijos principas gali reikšti ne tik autentiškos savasties atsisakymą, bet ir personažo kaip individo suplokštėjimą, supaprastėjimą.

ŽANRO KAITA

Rašytojų praktikuojami lingvistiniai žaidimai ir kalbos plėtiniai gali lemti net žanrinių literatūros formų modifikacijas. P. Pukytė yra praktiškai vienintelė iš emigracijos rašytojų, inicijavusi didelio masto literatūrinį-kalbinį projektą: ji keičia išraišką, poetiką, žaisdama lingvistiniais ir žanriniais resursais, hibridizuoja įvairius kalbos ir stilių lygmenis. Norėdama šiuolaikiškai atskleisti dabartinių emigrantų pasaulėvaizdį, P. Pukytė įdarbina klasikinės literatūros kontekstus ir siužetus – *Iliadą* ir *Odisėją*. Pasinaudodama chrestomatinių epi-nių poemų nuoroda („Odisėjas“, „Iš Iliados“) ir antikiniu eilėdaros principu – hegzame-tru, kuriuo parašyta ir klasikinė Donelaičio poema *Metai*, ji kuria emigracijos kroniką ir

šiuolaikinių išvykėlių gyvenimo epą. Šnekamoji leksika, svetimžodžiai ir keiksmažodžiai, buitinis siužetas nuvainikuoja klasikinių poemos žanrą ir priartina jį prie plikos į tėvynę grįžusio emigranto kasdienybės retorikos:

„Alio, a girdi? Zdarov! Tai aš jau nusileidau. Normaliai.
Daug čia žmonių, kol išeisiu... Da tašę reikės atsiimti...
Da atsistot negaliu... Nu va, daba jau atsistojau.
Grūdasi čia visi... Jo, nu daba jau išleis mus...
Ką? Normaliai. Aha... Nu... Tai da kol išeisiu...
Kad tų žmonių, blia! ... Nu va, daba jau einu iš lėktuvo.
O, da laiptais čia lipt! Eina naa...! Nu aut**o**busu veš da.
Ką? Aut**o**busu veš, sakau! Jau įlipau. ... Nu ir krato!“ [20, 31].

Klasikinių poemų temine ašimi paprastai tapdavo svarbūs istoriniai įvykiai ir herojai, lemdavę šalių likimus, o P. Pukytės kuriamas žanras nupoetintas, prižemintas, todėl palieka tragikomišką parodijos išpūdį. Perrašydama mitus ir epus, P. Pukytė gerai užčiuopia apskritai šiuolaikinės kultūros ir meno demitologizaciją. Originalusis Odisėjas, kaip chrestomatinio vyriškumo, drąsos, tvirtumo ir ištikimybės tėvynei įsikūnijimas, iš galią generuojančios pozicijos numunka iki šiuolaikinės jo variacijos – emigranto, kuriam tėvynė nebėra įsivaizduojamo tapatinimosi ašis. Šis ideologinis heroiško regresas rodo ir nacionalumo, ir vyriškumo silpnėjimą šiuolaikinėje kultūroje.

Panašiais prieštarūnų žanrų, kodų ir dimensijų kryžminimo eksperimentais užsiima latvių rašytojas V. Lacytis, savo knygoje „idėjiškai pramušdamas egzistencines lubas ir naudodamas mūsų juoko kvotas“ [8]. Jo naujausia knyga „Seksas ir smurtas“ (*Seks un vardarbība*) pavadinimu apeliuoja į patraukliausią masinės kultūros jauką ir polemizuoja su klasikinėmis literatūros vertybėmis. Atskiro paminėjimo vertas šios knygos eiliuotas apsakymas „Vilhelmo Bušo bronzinis biustas“ (4), kuriame supoetinta statybininko realybė taip disonuoja su forma, kad virsta absurdišku farsu. Pasitelkdamas kontekstinį ryšį su karikatūristo Bušo asmeniu, V. Lacytis integruoja humorą, filosofiją į buitinių statybininkų naratyvą ir kuria eiliuotą emigracijos literatūros žanro neologizmą, pritaikytą prie elektriko kasdienių aktualijų:

„Aš sunkiai liuką atveriu
Ir į lubas pasižiūriu:
Oi, blin ir blia, nu ir chuinia!
Esminis laidas atsijungęs,
Gal būtų galima jį sulituoti,
Bet kaip ten instrumentą įmontuoti?
Gedimas gilumoj, ne prieky,
Per liuką niekaip nepasieksiu.

Kai Krišui viską apsakau,
Esmę jis pagauna tuoj.
„Kaip mokyns tu prakaituoji,
O mano silpnos kojos!
Bet jeigu kopėčias tu palaikysi,
Aš tuos laidus bematant patvarkysiu.“ <...>

(4) Vilhelmas Bušas (g. 1832) – vokiečių humoristas, poetas, iliustratorius, laikomas karikatūros žanro pradininku, satyrinės moralinius kodus ir įvairias fanatizmo apraiškas.

Vos Krišas užlipa, angoj pradingsta,
 Man nerimas sugniaužia širdį.
 Jam duodu alavo ir kanifolijos,
 Kad remontuotų jis kaip reikiant,
 O jis tik pūkščia ir kažką ten veikia,
 Kol išgirstu keistus garsus.
 Atrodo, pirmą kartą Krišas
 Lituoklį gavęs į rankas sumišo“ [17, 161–162].

Remiantis P. Pukytės ir V. Lacyčio pavyzdžiais galima teigti, kad pasinaudodami disonuojančių vertybinių prieigų, aukštųjų ir žemųjų stilių samplaika emigracijos rašytojai kuria visiškai naują poetinį pasaulį ir naujus rašymo principus. Tenka konstatuoti, kad senieji įvaizdžiai ir pavidalai nėra atgyvenę, jie gali naujai suskambėti suteikus jiems aktualų formatą. Pasirinkdama hegzometro eilėdarinį sprendimą P. Pukytė taikliai identifikuoja absurdišką tautinių vertybių išsigimimą ir kintančią šiuolaikinio žmogaus sąmonės topografiją. Be to, klasikinių siužetų pernešimas į naujus kontekstus ir užšifruotos potekstės atskleidžia tikrųjų stabilijų formų ir stabilios būties ilgesį emigracijos netikrumo atmosferoje.

V. Lacytis reiškiasi kaip literatūros maištininkas, chuliganas ir triksteris, todėl ir jo rašymą reikėtų suvokti kaip žaidimą ir provokaciją. Ir P. Pukytė, ir V. Lacytis ieško sankabų su dabartiniu laiku ir adresato lūkesčiais, priartina literatūrą prie skaitytojo. Perfrazuojant Baumaną galima sakyti, kad šiuolaikinė (e)migracijos literatūra tampa „vartojama“, kaip ir gyvenimas.

IŠVADOS

Iš analizuotų pavyzdžių matyti, kad kalbos funkcionavimas ir panaudojimas literatūrinuose (e)migracijos tekstuose nėra savitiksliis, jis visų pirma susijęs su įvairiomis tapatybės perturbacijomis. Kalba ir paveldas, asmenvardis ir tapatybė, lingvistinė išraiška ir (e)migranto reprezentacinė galia yra glaudžiai susiję ir tarpusavyje sąveikaujantys elementai. Nemokėdami priimančiųjų šalių kalbų lietuvių išeiviai lieka autsaideriai, tragiško likimo mažieji protagonistai (*bedaliai*), įkalinti tarp prarastos kalbinės terpės ir naujos (menkai suprantamos) kalbos aplinkos. Segmentuojantis gimtajai kalbai, savo ruožtu segmentuojasi ir žmogaus savivoka.

Kaip rodo P. Pukytės tekstai, kuriuose sulydomos žemosios ir aukštosios stilistikos apraiškos, arba V. Lacyčio bandymas reformuoti poeziją ją karikatūrinant ir pritaikant prie emigracijos realijų, formuojasi nauji simptomiški socialinės argumentacijos modeliai, kurie keičia netgi žanrinį šiuolaikinės (e)migracijos literatūros veidą.

Gauta 2019 04 04

Priimta 2019 04 16

Literatūra

- [1] BAUMAN, Zygmunt; RAUD, Rein. *Savasties praktikos*. Vertė K. Kirtiklis. Vilnius: Apostrofa, 2019.
- [2] BERGS, Alvilis. *Divi stāsti par Barsu*. Rīga: Dienas grāmata, 2018.
- [3] CINE, Ārija. *Vēstule draugos*. Rīga: Lauku avīze, 2016.
- [4] CINE, Ārija. *Zis iz ze rasol*. Rīga: Lauku avīze, 2017.
- [5] ČEPAITĖ, Zita. *Emigrantės dienoraštis*. Vilnius: Alma littera, 2011.
- [6] ČEPAITĖ, Zita. *Londono vējas*. Vilnius: Alma littera, 2013.
- [7] DAVAINĒ, Elvyra. *Airija: tolima artima sala*. Vilnius: Baltos lankos, 2010.

- [8] DIBOVSKA, Jūlija. Piedauzības un gadījumi. Vilis Lācītis „Sekss un vardarbība“ [žiūrēta 2019 02 02]. Prieiga per internetā: <<http://www.la.lv/piedauzibas-un-gadijumi-vilis-lacitis-sekss-un-vardarbiba>>.
- [9] DONSKIS, Leonidas. Ar lengva būti emigrantu? [žiūrēta 2019 01 14]. Prieiga per internetā: <http://www.litua.com/lt/zinios/l.donskis_ar_lengva_buti_emigrantu>.
- [10] FOMINA, Aleksandra. *Mes vakar buvom saloje*. Vilnius: Kitos knygos, 2011.
- [11] GRUŠAITĒ, Gabija. *Stasys Šaltoka: Vieneri metai*. Vilnius: Lapas, 2017.
- [12] INOUE, Satoko. Beyond the First Person Narrative: Polish Literature Written in the Federal Republic of Germany in the 1980s. *Contemporary Polish Migrant Culture and Literature in Germany, Ireland and the UK*. Eds. J. Rostek, D. Uffelmann. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- [13] IVAŠKEVIČIUS, Marius. *Išvaymas: vieno obuolio kronika*. Vilnius: Apostrofa, 2012.
- [14] JOHANNISSON, Karin. *Melancholijos erdvės. Apie baimę, nuobodį ir pažeidžiamumą vakar ir šiandien*. Vilnius: Baltos lankos, 2011.
- [15] KAUNAITĒ, Unė. *Žmonės iš Alkapės*. Vilnius: Žara, 2015.
- [16] LACĪTIS, Vilis. *Pamodināt Lāčplēsi*. Rīga: Mansards, 2011.
- [17] LACĪTIS, Vilis. *Sekss un vardarbība*. Rīga: Mansards, 2018.
- [18] LACĪTIS, Vilis. *Strojka ar skatu uz Londonu*. Rīga: Mansards, 2010.
- [19] MANFELDE, Andra. *Dzimtenīte*. Rīga: Literatūras kombains, 2012.
- [20] PUKYTĒ, Paulina. *Bedalis ir labdarys*. Vilnius: Apostrofa, 2013.
- [21] SCHWALGIN, Susanne. Why Locality Matters: Diaspora Consciousness and Sedentariness in the Armenian Diaspora in Greece. *Diaspora, Identity and Religion: New directions in theory and research*. Eds. W. Kokot, K. Tölölyan and C. Alfonso. London and New York: Routledge, 2004.
- [22] SPIERING, Menno. *Englishness: Foreigners and images of national identity in postwar literature*. Studia Imagologica 5. Amsterdam–Atlanta: Rodopi, 1992.
- [23] URBONAITĒ, Audronė. *Cukruota žuvis*. Vilnius: Alma littera, 2012.
- [23] VYŠNIAUSKAS, Karolis. Ką daryti, kai tau 30, turi butą prestižiniame rajone, kalną instagramo sekėjų, bet viduje – tuščia: Pokalbis su rašytoja Gabija Grušaitė [žiūrėta 2018 12 15]. Prieiga per internetą: <<https://www.moteris.lt/lt/veidai/g-28095-ka-daryti-kai-tau-30-turi-buta-prestiziniame-rajone-kalna-instagramo-sekeju-bet-viduje-tuscia>>.

LAURA LAURUŠAITĖ

Transformational Power of Language in Lithuanian and Latvian (E)migration Prose

Summary

The author of this article employs some twenty-first-century Lithuanian and Latvian (e)migration literary accounts to examine various expressions of the (e)migrant language, speech, and linguistic inability. The goal of the article is to determine the ways a foreign linguistic medium affects the landscape of the identity of a contemporary mobile individual, and how the performative identity responds to the use of language. The author examines the additional content that language norms and codes acquire in emigration, and the ways in which individuals' inability to express their thoughts in a non-native language diminishes the representative power and influence of the individual (emigrant). On the basis of the concepts and the power principle developed by post-colonialism and imagology, the author points to the power logic that reveals itself through language. She analyses linguistic paradoxes (*lapsus linguae*) provoked by intersecting languages and discusses the ways in which the deteriorating mother tongue skills and altered personal names relate directly to cultural integration and assimilation. The author also discusses the influence of linguistically hybridized sociolects (the language of emigrant construction workers) or medialects (the language of contemporary social networks) on the techniques of the "literary language".

Laura Laurušaitė argues that the functioning of language is primarily related to various perturbations of identity. Language and heritage, personal name and identity, linguistic expression and the representative power of an (e)migrant are closely interrelated and interact with each other. Without knowing the language of the host country, Lithuanian emigrants remain as outsiders or protagonists of a tragic fortune imprisoned between their lost linguistic environment and the new (poorly understood) language setting.

Keywords: contemporary emigration, literary imagology, postcolonialism, Lithuanian literature, Latvian literature, culture conflict, East European, socialization, power